

13-14.	Lexikonhasználat, keresés a polcon és katalógushasználat.	Fekete; Tüskevár. Móra: Kincskereső kiadványok és más műveik.
15-16.	Az eddig tanultak további mélyítése.	Ua. mint az előző foglalkozáson.
17-18.	Keresés a katalógusban.	Ünnepsoroló, Nemzeti és mozgalmi ünnepeink. Tűz, tűz, lobogó. Piros betűk.
19-20.	A tanultak alkalmazása új környezetben.	
21-22.	A tanultak mélyítése gyakorlatokban.	Ditirambus a nőkhöz. A nő dicsérete. Asszonyok tükröc.
23-24.	A tanultak önálló alkalmazása.	Miskolc (Panoráma). Irodalmi emlékhelyek Borsodban és Miskolcon.
25-26.	Könyvtárháználai gyakorlatok versengéssel.	Petőfi összes költeménye.
27-28.	Könyvtárháználai ismeretek versengéssel.	A tanulók által gyűjtött versek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ballér Endréné-Arató Ferenc-Csulák Mihály-Nagyszentpéteri Géza-Szepesi Hajnal*: Könyv és könyvtár az általános iskolában. (Az önálló ismeretszerzés útja.)
Dr. Csabai Mária: Könyvbarát szakkör az általános iskolában.
Tóth Béla: Olvasóvá nevelés.
Könyves-Tóth Lilla: Bemutatom a könyvtárat.

MAGOCSA LÁSZLÓNÉ
 Baja

Ismeretek feldolgozásának lehetőségei a tanítási órán kívül

„Az általános iskolai nevelés és oktatás terve I. kötet”-ben a következőképpen van megfogalmazva a tanítási órán kívüli nevelés célkitűzése: „Az általános iskola csak akkor képes megfelelni céljának, ha él a tanítási órán és az iskolán kívüli nevelés lehetőségeivel; igyekszik felhasználni ezek kötetlenebb formáit és módszereit. Az általános iskola célját a tanítási órán és az azon kívül végbemenő pedagógiai tevékenység szerves egységben valósítja meg. A kettőt együttesen tervezi, hiszen az utóbbi folytatja, elmélyíti, kiegészíti az előbbi nevelő hatását.”

E cél megvalósításában napjainkban igen nagy szerepet kap a napközi otthoni nevelés. Fontossága azért is kiemelkedő, mert egy iskolaközösségen belül megegyező iskolai és egyéni érdekek kiemelésével valósítja meg célkitűzéseit.

A tanulók sokoldalú tapasztalatokat szereznek a természet és a társadalom jelenségeiről, a fejlődés törvényszerűségeiről a tömegkommunikáció révén és saját meg-

figyeléseik során. A világnézeti nevelés érdekében alkalmat kell hogy kapjanak ezek megértésére.

A 6–10 éves korú gyermekek sok mesét olvasnak, hallanak. Ezekben gyakran előforduló jelenség a varázslás. Ennek megvilágítására olyan kulturális foglalkozást szerveztünk az 5. osztályos gyermekek számára, amelynek célja az volt, hogy különbséget tudjanak tenni a népi bölcsesség és hiedelem között, ismerjék meg a varázslás eredetét.

Az előkészülethez a következő feladatokat kapták a gyerekek:

1. Gyűjtsenek népi mondókákat, népi bölcs mondásokat;
2. Olvassanak népmeséket, figyeljék meg, milyen eszközöket használnak a mesehősök, ha egyedül nem tudnak megbirkózni a nehézséggel.

A foglalkozást hangulatilag egy mese meghallgatásával vezettük be: „Varázspiac” – olasz mese.

Tömörítés: a hallott mese tömör cselekménye;

1–2 tanuló feladata szóban.

Játék csoportokban a mesékről:

- a) Írjátok le, milyen meséket ismertek! (Cím, ha van, író is!)
- b) A nevelő mondja a mesecímet, s a tanulóknak meg kell állapítani, milyen népmese (magyar, orosz, lengyel, székely, kínai, észt...).
- c) A nevelő valamelyik szereplőt említi, a tanulók leírják, melyik mesében szerepelt.

Általános megbeszélés:

- Hogyan kezdődik a legtöbb mese?
- Mit tudni meg ebből?

A játék folytatása:

- d) Egészítsétek ki a következő kifejezéseket:

Ment, mendegélt...

Ásó-kapa...

Hol jársz erre, ahol...

Általános megbeszélés:

- Mondjatok jellegzetes mesebefejezéseket!

- e) Vetített kép alapján csoportosítják a mese szereplőit (ember- és állatszereplők szerint):

Kik a valóságos emberszereplők?

- f) Táblázatba foglalva látjátok az állatmeséket. Töltsétek ki a hiányzó adatokat:

Szerzője	Címe	Vers vagy próza?
Fáy András		
	Az egerek és a macskák	
La Fontaine		
	A ludak	
Phaedrus		

g) A felsorolt mesék közül melyek azok, amelyekben győz a nép igazsága?; Tündérszép Ilona, A jámbor úr és a balga szolga, Hétéveske, Tanulj mesterséget!, Két krajcár, A két bors ökröcske.

Általános megbeszélés:

- A nép képzelete hogyan segít a mesehősnek, ha egyedül nem tud megbirkózni a nehézségekkel?

- Sorolj fel néhány varázsszereket!

Megfigyelés: A felcsendülő zeneműben milyen eszköz segíti a hőst?

Zenehallgatás: Mozart: Bűvös csemettyű a Varázsfuvola c. operából.

Számonkérés: Az eszköz megnevezése.

Hallgassátok meg Szabó Lőrinc sorait a zene varázserejéről!

Részlet Szabó Lőrinc Mozart hallgatása közben c. verséből:

„... gyógyíts meg, Zene
te, Mindenségé, édes úteme
a fájdalomnak, Varázsfuvola,
varázsjáték, te tündér mámore
hitnek reménynek; árnycsík a falon
a nagy fényben, s a szívben nyugalom
s üvegparázként égő sugarak
az élő lomb tengerzöldje alatt...”

Közlés:

A legkorábbi ősközösségek életében a zene varázsszere, amely jelképesen rendezi és erősíti az ember kapcsolatát a reális és a képzelt világgal.

Az ősi törzsi mítosz szerint mindent és mindenkit a totem-istenek; az emberiség ősei teremtettek egykor; földi tartózkodásuk idején dallal és tánccal hívtak életre egy-egy élőlényt vagy tárgyat – például a bölényt, a sziklát, a dobót. Az ősiszten teste jelképesen tovább él a totemben; minden földi jelenség – például bármely növény, kő, állat, természeti tünemény vagy hangszere – külön totemet jelent. Valamennyi totemnek a törzsen belül külön őre volt. Az őrző kötelessége, hogy a rábízott totemet hűen utánozza – például a tigris-ember nem a szokásos módon bánik a dobbal, hanem harapja, karmolja, mint a tigris tenné. A testmozgás, a tánc, a gesztusok és arcmozdulatok, a maszk és egyéb díszítések csupán a totem külsejére emlékeztetnek; hitelesebb és meggyőzőbb eszköze a megelevenítésnek a hang. A hang az ősi idézése és megjelenítése.

Zenehallgatás:

- Mongol sámánénekek,
- Farkasidéző ének,
- Kakukkidéző ének.

Számonkérés:

- Milyen állatok hangját ismered fel?
- A néphit milyen állatok emlékét őrzi?

Például: A szarka megjósolja a vendég érkezését.

A denevér huhogása bajt, halált jósol.

A kígyó a ház védőszentje.

A tanulók következtetéseket vonnak le. Spontán nyilatkozatok meghallgatása. Cél, hogy belássák, a tudománytalanság, a hiedelem, a babona művelt tanulóhoz nem illik.

Közlés: Az ősi törzsközösségekben a földi termékenységet, az ember és állat szaporodását szintén varázslattal próbálták biztosítani.

Zenehallgatás: Indián termékenységi szertartás részlete.

Megfigyelési szempont: Milyen ritmuszörejek hallhatók?

Játék: Zörejek létrehozása – láb dobbantásai, taps, testre mért csapkodás.

Közlés: A törzs varázslóját (sámánját, medicin-emberét) az a képessége emelte ki a környezetéből, hogy a törzs tagjai szerint több szellemmel is kapcsolatba tudott lépni. Egy osztják népköltés így őrizte meg ezt a hitet.

Felolvasás: Az erdei szellemhez (Irodalmi olvasókönyv az 5. osztály számára, 436. old.).

„Szörös szemű szemes Erdei Szellem!
Szörös lábú lábas Erdei Szellem!
Eléd-tenni való edényt elébed tettünk,
Nyírkéregedényt elébed tettünk,
téged pálinkával megvendégtünk.
Hét határ, hat határ zenge-zugából,
hét folyó, hat folyó forrásától
fekete jávorszarvas hat szerencsését kérem!
Vérszínű jávorszarvas hat szerencsését kérem!
Fekete prémesállatot kérek!
Vérszínű prémesállatot kérek!
Vérszínű szarvast, fekete szarvast
hozz szembe velem!

Közlés: Az afrikai néger törzseknél figyelték meg, hogy a nyilvessző kilövését „hi”, a gyógyítást „hú” hanggal idézik. Gyakran zárt szájjal zümmögnek, orrhagyon dűnyögnek, magas fejhagyon jajgatnak, rikácsolnak, kurjongatnak. Az őstörténet korai időszakában még nem voltak hangszerek. Maga az emberi test volt a különböző ritmikus zörejek forrása.

Felolvasás: Régen volt, hogy is volt? – Történelmi olvasókönyv 24. oldalán: „Mi volt a varázslat?”

Közlés: Az életforma megváltozását a rítusokban is, a zenében is új témák, új műfajok tükrözték: a vetéssel és aratással, a terméssel és esőzéssel összefüggő dalok, táncok. A régi, idővarázsló igék egy része gyermekmondóként maradt ránk.

Tanulók felolvasásai az általuk gyűjtött mondókákból, dalokból:

„Ess, eső ess,
Hónap délig ess!
Búza sokasodjon,
Zab szaporodjon.”
„Süss fel nap, Szent György nap,
Aranybárny kertem alatt majd megfagy.”

„Süss fel nap, fényes nap,
kert alatt a ludaim megfagynak.”

„Sarló, jöjj el, hozz meleget.
Micsodai meleget? Nyári meleget!
Haj, székecske, székecske, szőlő dombocskája.
zab szemesedjen,
búza bokrosodjon,
király lova húzzon!
Azon megyünk hadba,
török háborúba.
Csík, csík, csík, mákos csík.”

„Kice vice villó,
gyűjön rád a himlő.
Behoztuk a zöld ágat,
kivisszük a kice vicét.
Kice vice villó,
gyűjön rád a himlő.
Határainkat jégeső el ne verje.
Kice vice villó,
gyűjön rád a himlő.”

A hortobágyi pásztor dal is esőt hív:

„Kiszáradt a tóból mind a sár, mind a víz,
a szegény barom is csak pástorra níz.
Istenem, Teremtőm, adj egy csendes esőt,
a szegín jószágnak jó legelőmezőt.”

Zenehallgatás: Kodály Zoltán: Hajnövesztő.

Találkozunk időjáráshoz fűződő népi megfigyeléssel. Igazak-e?

Például: Medárd nap, június 8.,

Mátyás nap,

Szent György nap,

Luca-naptár.

Vita: Mi az oka annak, hogy a legtöbb hiedelem évszázadok óta a betegségekkel és az időjárással függ össze?

Mit tartalmaznak a következő mondások?

- Hogyha fénylik Vince, megtelik a pince.
- Ha Katalin kopog, karácsony locsog.
- Vörös az ég alja, aligha szél nem lesz.
- Étel, ital, álom, szükséges e három.

Következtetés: Találkozunk olyan időjárási megfigyeléssel, amelynek alapja a helyes megfigyelés, de nem szabad szó szerint venni. Az ember egyrészt megfigyelte a természeti erők működését, másrészt bizonyos dolgokat nem volt képes megmagyarázni, s ezért hiedelmeket, torz elképzeléseket alkotott róluk. Viszont számtalan tapasztalat érlelődött helytálló megfigyeléssé.

Játékkal fejezzük be a foglalkozást.

1. Egészítsd ki a következő közmondásokat!

Amit ma ....., ne halaszd .....

Többet ....., mint erővel.

Mindenütt jó, de .....

Olyan ..... nagyon ritka, melynek kedves a .....

2. Nevez meg néhány népszerű természettudományos előadást, amit meghallgathatsz a rádióban, megnézhetsz a televízióban!
3. Sorold fel olyan könyveknek a címét, amelyek érdekes természettudományi írásokat tartalmaznak!

*

A foglalkozásnál felhasznált irodalom jegyzéke:

1. Esti mesék LPX 13 919.
2. Zenehallgatás az általános iskolák 4. és 5. osztálya számára.
3. Irodalmi olvasókönyv az általános iskolák 5. osztálya számára.
4. Régen volt, hogy is volt? történelmi olvasókönyv.

BIBLIOGRÁFIA

- [1] Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. 1. kötet.
- [2] Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága. Bp., 1981.
- [3] Az ősi magyar hitvilág. Bp., 1978.
- [4] Darvas Gábor: A totemzenétől a hegedűversenyig. Bp., 1977.

HANKÓ GYÖRGYNÉ
Szentés

Karácsonyi műsor

3-4. OSZTÁLY RÉSZÉRE

1. rész:

(Az osztályteremben vagy a színpadon egy feldíszített fenyőfa áll. Mellette és előtte szerepelnek a tanulók kisdobos-egyenruhában.)

1. tanuló megáll a fenyőfa mellett:

– Fenyőágon játék hintál
tülevélen hócukor.
Kis karácsony kis fenyője
ajtónk felé bandukol.

Kis karácsony kis fenyője,
de jó, hogy jössz, topogsz, csengetsz!
Csengőddel szól legszebben a
szeretet a szeretethez.

(Simai Mihály: Fehér karácsony)

(Elbújik a fenyő mögé, és csenget a kis csengővel.)

(A csengőszóra bevonulnak az 1. részben szereplő pajtások, és énekelnek.)

– Kis karácsony, nagy karácsony,
Kisült-e már a kalácsom,
Ha kisült már, ide véle,
Hadd egyem meg melegébe.

1. tanuló: – Gyerekek! Melyik hónap van most?

Minden

tanuló:

– December!